

SAVREMENE TENDENCIJE U USLUŽNIM DELATNOSTIMA

- 1. Razvoj uslužnih delatnosti**
- 2. Uslužni sektor u privrednom razvoju**
- 3. Poslovna orijentacija uslužnih preduzeća**
- 4. Međunarodna razmena usluga**
- 5. Turističke usluge u međunarodnoj razmeni**

Razvoj i karakteristike uslužnih delatnosti

- Poboljšanje uslužnog procesa zahteva određene tehnološke promene
- **Tvrda tehnologija** (šire uvođenje uređaja i opreme u oblast usluga)
- **Meka tehnologija** (podela rada-specijalizacija i organizacija poslovnih funkcija)
- **Mešovita tehnologija** (kombinacija tvrde i meke, cilj veća efikasnost)
- Društvene inovacije u uslužnom sektoru (orijentacija ka ljudskim resursima)

- ◎ Usluge se mogu razlikovati prema nekoliko kriterijuma:
- ✓ da li se zasnivaju na **opremi** ili na **ljudskom faktoru**
- ✓ prema procesima **produkcije** ili **pružanja usluga**
- ✓ prema tome da li je klijent **fizički prisutan** ili ne;
- ✓ prema tome da li zadovoljavaju **ličnu potrebu** ili ispunjavaju **poslovnu potrebu**
- ✓ prema **ciljevima** uslužnih organizacija i **vlasništvu**.

➤ Ističu se 4 osnovne karakteristike usluga koje ih razlikuju od proizvoda:

⊙ **neopipljivost**

⊙ **nedeljivost**

⊙ **varijabilnost**

⊙ **prolaznost**

Uslužni sektor u privrednom razvoju

Tabela 1: Učešće privrednih sektora u bruto domaćem proizvodu 2000. godine.

- u % -

	Poljoprivreda i industrija	Usluge
SAD	20	80
Japan	37	63
Norveška	28	72
Francuska	29	71
Velika Britanija	27	73
Kanada	34	66
Australija	29	71

Izvor: Kotler Ph., Bowen J., Makens J., *Marketing for Hospitality and Tourism*,
op. cit., str. 41

Stanje uslužnog sektora u Srbiji

Struktura BDP po sektorima (u procentima)

država	poljoprivreda	industrija	usluge	godina podatka
Srbija	10,4	38,5	51,1	2015
Mađarska	4,4	30,9	64,8	2015
Rumunija	4,8	41,3	53,9	2015
Bugarska	5,2	27,4	67,4	2015
Makedonija	10,2	24,9	64,9	2015
Kosovo*	12,9	22,6	64,5	2009
Albanija	22,3	15	62,6	2015
Gma Gora	8,3	21,2	70,5	2013
Bosna i Hercegovina	7,9	26,5	65,6	2015
Hrvatska	4,3	26,7	69,1	2015
Slovenija	2,2	33,4	64,4	2015
Nemačka	0,7	30,2	69,1	2015
Belgija	0,7	22,3	77	2015
Francuska	1,7	19,3	79	2015
SAD	1,6	20,8	77,6	2015
Japan	1,2	26,6	72,2	2015
Kina	8,9	42,7	48,4	2015
Indija	16,1	29,5	54,4	2015
Nigerija	20,3	23,6	56,1	2013

*Kosovo je delimično priznata država; zbog zaokruživanja, zbir se može razlikovati od 100%

Tabela 2: Struktura zaposlenosti po sektorima privrede

	Godina	Broj zaposlenih u milionima	Učešće sektora u %		
			Primarni	Sekundarni	Tercijarni
SAD	1987	112,4	2,9	26,0	71,1
Japan	1989	61,3	7,6	33,8	58,6
Velika Britanija	1988	22,1	1,4	28,4	70,2
SR Nemačka	1987	26,0	5,1	40,5	54,5
Francuska	1987	21,3	7,0	29,4	63,6
Italija	1987	21,0	10,3	32,0	57,7

Izvor: Japan 1991 – An International Comparison,
Keizai Koho Center, Japan, 1991.

- Značajne promene u strukturi zaposlenih u mnogim zemljama

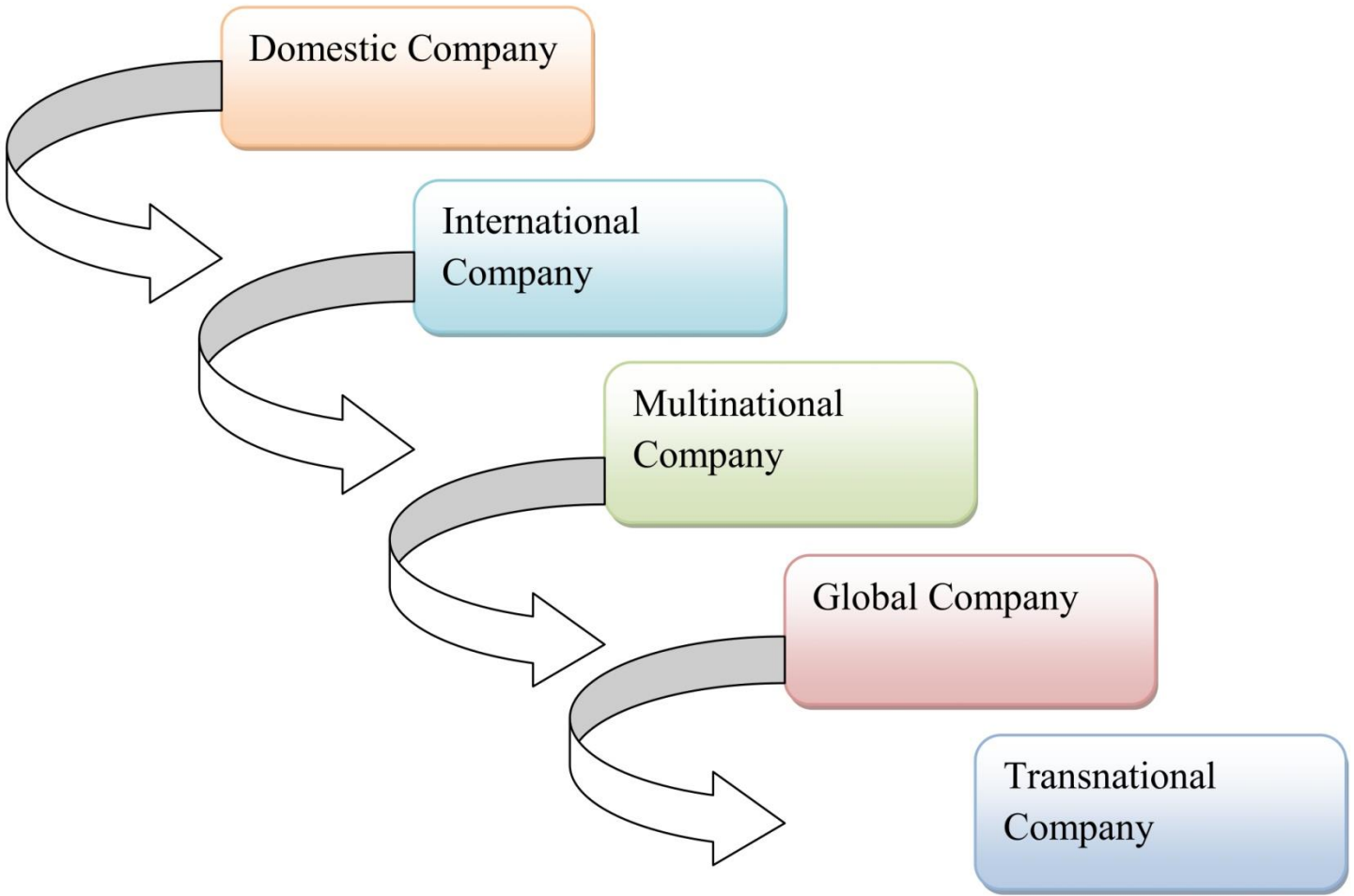
- Zaposlenost u uslužnom i proizvodnom sektoru razlikuju se i u pogledu **socijalnih komponenti**, najvažnije su sledeće:
  - ✓ znatno veće učešće malih i srednjih preduzeća nego u proizvodnom sektoru;
  - ✓ znatno više privremeno zaposlenih,
  - ✓ u odnosu na proizvodni, uslužni sektor ima relativno visok stepen nezaposlenih.
- Veliki doprinos turizma razvoju zaposlenosti u okviru uslužnog sektora (preko toga i u ukupnom privrednom razvoju).

Poslovna orijentacija uslužnih preduzeća

- ⊙ Tri pokretača globalizacije:
  - 1) razvoj međunarodne trgovine (izvoznog marketinga),
  - 2) stvaranje strategijskih alijansi i
  - 3) inostrane direktne investicije.

- ⊙ Novi pristupi međunarodnim poslovnim aktivnostima od strane pripadajućih preduzeća:
  - A. Faze prerastanja preduzeća od domaćeg ka globalnom i transnacionalnom
  - B. Poslovno ponašanje u savremenoj svetskoj privredi (promene u poslovnoj orijentaciji)

➤ Faze prerastanja od lokalnog (domaćeg) ka globalnom i transnacionalnom

- **Prva faza** - orijentacija na domaće tržište
- **Druga faza** - početak internacionalizacije poslovanja
- **Treća faza** - obavlja poslovnu funkciju u drugim zemljama koje postaju ciljno tržište (počinje sa aktivnostima marketinga, sledi organizovanje proizvodnje)
- **Četvrta faza** - postaje globalno, svetsko preduzeće, povezuje globalne resurse i tržišta.
- **Peta faza** - transnacionalne kompanije

➤ Poslovno ponašanje preduzeća (četiri upravljačke orijentacije)

1. **Etnocentrično** - oslanja se na domaće tržište, dobit vraća u zemlju
2. **Policentrično** - diversifikuje svoje poslovne aktivnosti, osniva filijale, kultura u ponašanju i odlučivanju je domaća
3. **Regiocentrično** - usmerava poslovanje ka potrošačima i resursima regiona, kultura regionalna
4. **Geocentrično** - ceo svet potencijalno tržište

➤ Transnacionalna preduzeća u uslužnim delatnostima

- 1) Transnacionalna korporacija sa jednom linijom usluga
- 2) Transnacionalna korporacija - uslužni konglomerati nastali proširivanjem linije usluga na veći broj komplementarnih usluga (bankarstvo, osiguranje i sl.)
- 3) Transnacionalna korporacija - integrisani konglomerati sa raznovrsnim aktivnostima

Međunarodna razmena usluga

Tabela 4: Najveći izvoznici i uvoznici usluga u 2007. godini

Zemlja	Vrednost u milijardama USD		Učešće u svetu u %	
	Izvoz usluga	Uvoz usluga	U izvozu usluga	U uvozu usluga
1. SAD	454	336	13,9	11,0
2. Velika Britanija	263	193	8,1	6,3
3. Nemačka	197	245	6,1	8,0
4. Japan	136	157	4,2	5,1
5. Francuska	130	120	4,0	3,9
6. Španija	127	97	3,9	3,2
7. Kina	127	129	3,9	4,2
8. Italija	109	117	3,3	3,8
Svega posmatrane zemlje:	1.543	1.394	47,3	45,6

Izvor: Unković M., *Međunarodna ekonomija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009.,

- Skoro 1/5 međunarodne razmene vezana je za usluge.

Turističke usluge u međunarodnoj razmeni

ZEMLJA	2002.	2006.
Austrija	36,9	40,7
Kina	54,7	40,4
Francuska	44,2	45,6
Nemačka	25,9	24,7
Italija	46,6	42,2
Španija	58,9	54,1
Švajcarska	30,8	24,5
SAD	35,3	30,8
Bahami	86,0	84,9
Maldivi	92,8	91,8
Filipini	58,2	62,3
Sejšeli	78,9	74,9
Egipat	44,3	50,4
Južna Afrika	74,1	74,6
Tunis	68,3	69,8
Turska	84,7	75,4

Zemlja	U milijardama USD			Učešće u svetu u %	
	Prihodi od inostranog turizma (izvoz)	Izdaci na putovanja (uvoz)	Razlika (saldo)	U turističkim prihodima (izvoz)	U turističkim rashodima (uvoz)
1. SAD	110	80	30	11,7	8,5
2. Španija	62	-	-	6,6	-
3. Francuska	56	43	13	5,9	4,6
4. Italija	46	31	15	4,7	3,3
5. Nemačka	40	91	-51	4,3	9,7
6. Velika Britanija	36	69	-33	3,8	7,3
7. Kina	41	36	5	4,4	3,8
8. Japan	11	28	-17	1,2	3,0
9. Kanada	15	27	-12	1,6	2,8
10. Ruska federacija	12	25	-13	1,3	2,6
11. Holandija	13	22	-9	1,4	2,3
Svega navedene zemlje	442	452	-72	46,9	47,9

Izvor: UNWTO, op. cit.

- Prihodi i rashodi u međunarodnom turizmu u 2008. godini i njihovo učešće u međunarodnoj turističkoj razmeni.

Međunarodni turizam u 2016

INTERNATIONAL TOURIST ARRIVALS 2016

*Share (%)

WORLD: 1,235 MILLION

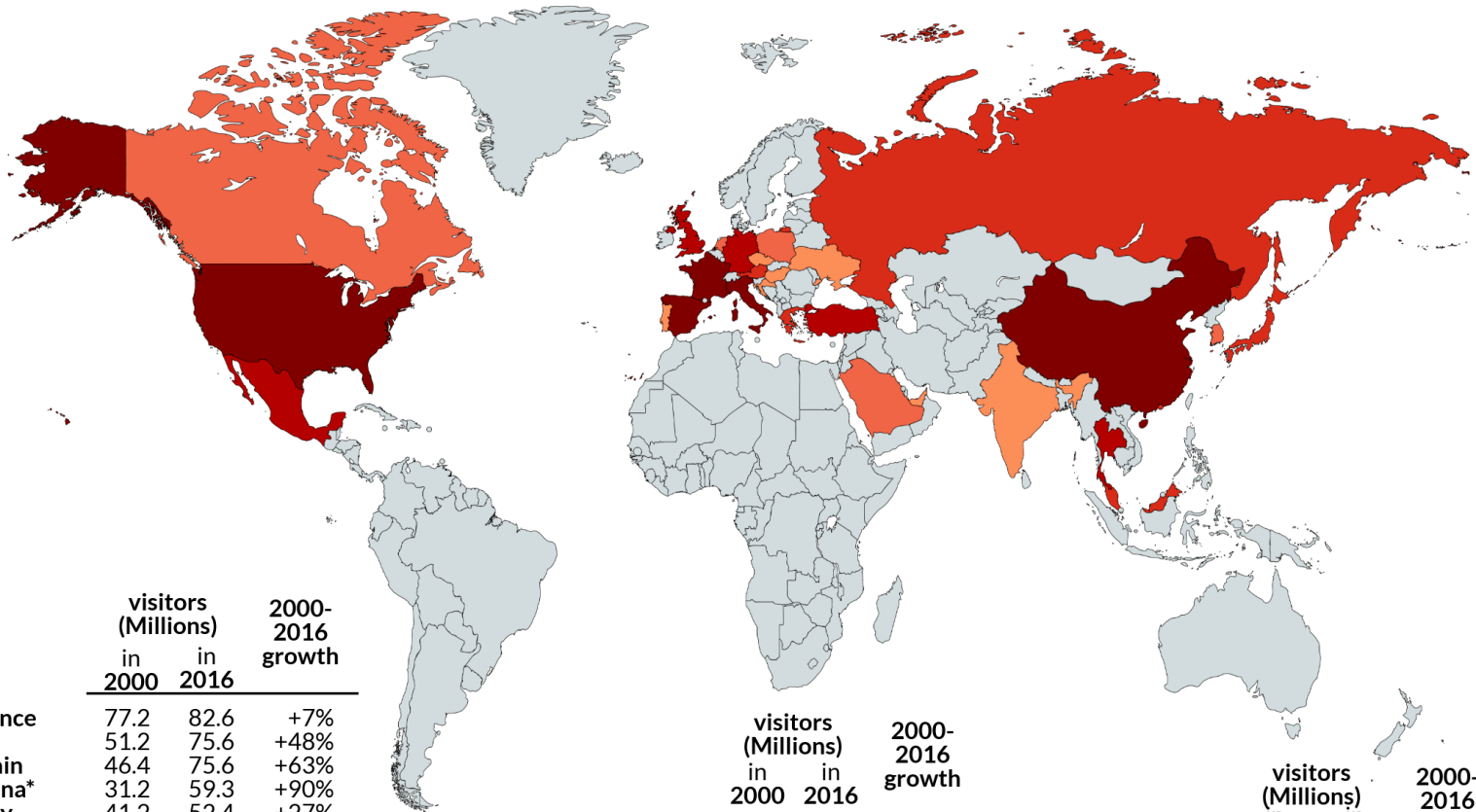
2017
INTERNATIONAL YEAR
OF SUSTAINABLE TOURISM
FOR DEVELOPMENT

Top 30 Most Visited Countries by International Tourist Arrivals

Source: World Tourism Organisation (UNWTO), 2016
 *China: not included Hong Kong and Macao

FactsMaps.com

	visitors (Millions)		2000-2016 growth
	in 2000	in 2016	
1. France	77.2	82.6	+7%
2. US	51.2	75.6	+48%
3. Spain	46.4	75.6	+63%
4. China*	31.2	59.3	+90%
5. Italy	41.2	52.4	+27%
6. UK	23.2	35.8	+54%
7. Germany	19.0	35.6	+87%
8. Mexico	20.6	35.0	+70%
9. Thailand	9.6	32.6	+240%
10. Turkey	9.6	31.3	+226%
11. Austria	18.0	28.1	+56%
12. Malaysia	10.2	26.8	+163%
13. Hong Kong	8.8	26.6	+202%
14. Greece	13.1	24.8	+89%

	visitors (Millions)		2000-2016 growth
	in 2000	in 2016	
15. Russia	21.2	24.6	+16%
16. Japan	4.8	24.0	+400%
17. Canada	19.6	20.0	+2%
18. Saudi Arabia	6.6	18.0	+173%
19. Poland	17.4	17.5	+1%
20. South Korea	5.3	17.2	+224%
21. Netherlands	10.0	15.8	+58%
22. Macao	5.2	15.7	+202%
23. Hungary	3.0	15.3	+410%

	visitors (Millions)		2000-2016 growth
	in 2000	in 2016	
24. UAE	3.1	14.9	+381%
25. India	2.6	14.6	+462%
26. Croatia	5.3	13.8	+160%
27. Ukraine	6.4	13.3	+108%
28. Singapore	6.1	12.9	+112%
29. Czech Rep.	4.8	11.9	+148%
30. Portugal	5.7	11.4	+100%